

Ruhshona ISROILOVA,
Navoiy davlat universiteti dotsenti
E-mail: isroilovaruhshona042@gmail.com

Pedagogika fanlari doktori, professor A.Hamroyev taqrizi asosida

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNI PEDAGOGIK SHARTLARI

Аннотация

Ushbu maqolada globalashuv sharoitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda zamonaviy yondashuvlardan foydalanish muammolari va yechimlariga oid tahliliy ma'lumotlar keltirilgan. Shuningdek, pedagogik shart tushunchasi, unga oid olimlarning ishlarini tahlili berilgan hamda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy qobiliyatini oshirish, tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirish va kasbiy kompetentligini rivojlantirishni pedagogik shartlari taklif etilgan va ularning mazmuni nazariy jihatdan yoritilgan. Shun bilan birga mazkur maqolada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishga doir taklif va tavsiyalar berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Pedagogik shart, kasbiy kompetentlik, tadqiqotchilik ko'nikma, raqamli texnologiya, interfaol usullar, platforma, offlayn, onlayn.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

В статье представлена аналитическая информация о проблемах и путях решения использования современных подходов в формировании профессиональной компетентности будущих учителей начальных классов в условиях глобализации. Предложено также понятие педагогических условий, работы ученых, посвященные этому вопросу, а также педагогические условия повышения творческих способностей будущих учителей начальных классов, формирования исследовательских навыков, развития профессиональной компетентности, теоретически обосновано их содержание. В то же время в статье даются предложения и рекомендации по развитию профессиональной компетентности будущих учителей начальных классов.

Ключевые слова: Педагогическое состояние, профессиональная компетентность, исследовательские навыки, цифровые технологии, интерактивные методы, платформа, офлайн, онлайн.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR DEVELOPING PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY TEACHERS

Annotation

This article presents analytical information on the problems and solutions of using modern approaches in developing the professional competence of future primary school teachers in the context of globalization. The concept of pedagogical conditions, the analysis of the works of scientists related to it, and pedagogical conditions for increasing the creative abilities of future primary school teachers, the formation of research skills, and the development of professional competence are proposed and their content is theoretically explained. At the same time, this article provides suggestions and recommendations for developing the professional competence of future primary school teachers.

Key words: Pedagogical condition, professional competence, research skills, digital technology, interactive methods, platform, offline, online.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri globalashgan sharoitga tez moslashaoladigan va faoliyat yuritadigan mutaxassislarini, shu jumladan o'qituvchilarni tayyorlashdan iborat hisoblanadi. Bu pedagog kadrlar tayyorlash tizimi zimmasiga alohida mas'uliyat yuklaydi, ya'ni, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy saviyasi bugungi kunga emas, balki ertangi kunning rivojlanish tendensiyalariga qo'yiladigan talablarga javob beradigan mutaxassislarini tayyorlashni taqozo etadi [1]. Bu esa fikrlash va his qilish, ta'lim jarayonini modellash, o'qitish va tarbiyalashning yangi g'oyalari hamda texnologiyalarini mustaqil ravishda ishlab chiqarish va maktab amaliyotiga joriy etish qobiliyatiga ega o'qituvchini tayyorlash muammosini keltirib chiqaradi.

Ilgari surilayotgan tadqiqot ham ushbu masalalarga qaratilgan bo'lib, ya'ni bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishni zamonaviy yondashuvlarini, xususan pedagogik shartlarni qayta ko'rib chiqish va ularni takomillashtirishdan iborat hisoblanadi. Buning uchun dastlab, pedagogik shart tushunchasi hamda unga oid olimlarni nazariyalarini o'rganishni taqozo etadi.

Adabiyotlar tahlili. Pedagogikada shart-sharoit ko'pincha pedagogik tizim faoliyatining samaradorligi bog'liq bo'lgan omillar, holatlar, chora-tadbirlar majmui sifatida

tushuniladi (U.M.Mirsanov [1], G.V.Shapapova [2]). Bu esa pedagogik tizimning rivojlanishiga yordam beradi. Biror jarayon va hodisaning muvaffaqiyatli borishi, pedagogik jihatdan qulay muhit hamda ta'lim oluvchilarning o'quv va kognitiv faoliyat jarayonida rivojlanishini ta'minlaydigan chora-tadbirlar majmui sifatida e'tirof etiladi. N.M.Borytkonin ushbu nazariyani pedagogik jarayonning borishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadigan, u yoki bu darajada o'qituvchi tomonidan ongli ravishda qurilgan, ma'lum bir natijaga erishish degan ma'noni angatishini ta'kidlaydi [3]. V.I.Andreevning fikricha, pedagogik shart-sharoitlar "maqsadga erishish uchun mazmun elementlarini, usullarini (texnikalarini) hamda tashkiliy shakllarni tanlash, loyihalash va qo'llash" [4] natijasidir. N. G.Bajenova va I.V.Xludyevalar pedagogik sharoitlarni axloqiy-psixologik, tashkiliy-pedagogik, ilmiy-uslubiy va o'quv-moddiy turlarga ajratadi [5].

Bizning fikrimizcha, pedagogik shartlar deganda quyidagilar tushuniladi: pedagogik omillar amalga oshiriladigan muhit va sharoit; komponentlari obyektiv ravishda rivojlangan va ma'lum bir pedagogik maqsadga erishish uchun zarur bo'lgan muayyan normalar, usullar, shartlar, vaziyatlardan iborat tizim; o'qituvchiga samarali ishlash, o'quv jarayonini boshqarish va talabalarga muvaffaqiyatli ishlash imkoniyatini beradigan ta'lim

jarayonining tarkibiy qismlarini eng yaxshi o'zaro ta'sirda taqdim etilgan pozitsiya.

Ushbu pedagogik shartlar asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish shartlari quyidagilardan iborat: bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining o'quv faoliyatini rag'batlantirish; shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining auditoriyadagi ta'lim va mustaqil ishlarini didaktik qo'llab-quvvatlashni rivojlantirish; bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirish.

Tadqiqot metodologiyasi. Shuni yodda tutish kerakki oliy ta'lim muassasalari ta'lim va tarbiya jarayonini tashkil etishni zamonaviy yondashuvlar kirib kelish tufayli bo'lajak o'qituvchilarning, shu jumladan bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishni pedagogik shartlarini takomillashtirish yoki qo'shimcha pedagogik shartlarni ishlab chiqishni taqozo etadi. Shuning uchun shart va pedagogik shart tushunchasiga oid olib borilgan olimlarning ta'riflari va nazariyalari asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda mavjud pedagogik shartlari bilan birga, quyidagi pedagogik shartlarga amal qilish lozim degan xulosaga kelindi. Bular quyidagicha:

Amaliyotga yo'naltirilgan ta'limdan foydalanish;

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining raqamli texnologiyalarga oid kompetentligini rivojlantirish;

Professor-o'qituvchi tomonidan mahorat darslarini o'tkazish;

Mashg'ulotlarda interfaol shakl va usullardan foydalanish;

5) Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mustaqil ishini zamonaviy raqamli vositalar asosida tashkil etish;

6) Tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirish.

Tahlil va natijalar. Yuqorida keltirilgan pedagogik shartlarning mazmuni mohiyatini quyida kengroq bayon etiladi:

1) Amaliyotga yo'naltirilgan ta'limdan foydalanish. Mazkur pedagogik shart nazariy bilimlarni amaliy masalalarni yechishda qo'llashni nazarda tutadi. Amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim ko'pincha muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish, jamoada ishlash, yetakchilik qobiliyatlarini va yangi sharoitlarga moslashishni o'z ichiga oladi; mehnat bozoriga tayyorgarlik. Bunday bitiruvchilar nafaqat nazariy bilimlar, balki ish beruvchilarga darhol ko'rsatishi mumkin bo'lgan haqiqiy tajribaga ega bo'ladi [6]. Bunda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy fanlar mazmuni maktab darsligi mazmuniga mosligini va maktablarda amaliyot o'tashni taqozo etadi. Bunda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari auditoriyada egallagan nazariy bilimlarini amaliyotda qo'llashga erishiladi.

2) Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining raqamli texnologiyalarga oid kompetentligini rivojlantirish. Ushbu pedagogik shart bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining turli raqamli o'quv vositalaridan, jumladan masofaviy o'qitish tizimlaridan, virtual muhitlardan, bulutli xizmatlardan, ta'lim platformalardan samarali foydalanishni nazarda tutadi. Chunki mamlakatimiz jahon ta'lim makoniga qo'shilishi, jamiyatni, shu jumladan ta'lim tizimini axborotlashtirish kelajakdagi mutaxassisning kasbiy kompetentligini rivojlantirish jarayoniga ma'lum talablarni qo'yadi. A.I.Rakitov axborot jamiyati rivojlanishini o'rganar ekan, axborot texnologiyalarining tarqalishi ta'lim oluvchilarning fikrlash va turmush tarzi hamda insonning ijtimoiy makonga yo'naltirish usullarining o'zgarishiga yordam berishini qayd etadi [7]. Bu omillar oliy ta'lim muassasalarini raqamlashtirishni qayta ko'rib chiqish kabi jarayonlarning rivojlanishiga turtki bo'ldi. Ushbu masalalar bo'yicha M.B.Lebedev tadqiqot ishlarini olib borgan bo'lib, uning fikricha, ta'limni axborotlashtirish sharoitida mutaxassisni kasbiy tayyorlash maqsadlari uch guruhga bo'linadi: axborot jamiyati talablariga javob berish (texnik qurilmalar va dasturiy ta'minot bilan ishlash, Internetdan foydalanish bo'yicha asosiy foydalanuvchi ko'nikmalariga ega bo'lish); o'qituvchilik kasbining talablari (AKTdand foydalangan holda o'qitish, izlash va o'quv ma'lumotlarini taqdim etishni loyihalashni ta'minlash)

bilan belgilanadi; mafkuraviy, zamonaviy jamiyat rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari (talabalarda axborot madaniyatini shakllantirish, dunyoning axborot tasviri) bilan bog'liq bo'lgan mutaxassisning umumiy madaniyati talablari asosida bog'liq bo'lishi lozim [8].

3) Professor-o'qituvchi tomonidan mahorat darslarini o'tkazish. Ushbu pedagogik shart bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yangi texnologiyalar, zamonaviy o'qitish usullari va o'quv qo'llanmalarini bilan tanishish hamda o'quv vaziyatlarini simulyatsiya qilish imkonini beradi.

Ta'limdagi mahorat darsi – bu o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish shakli bo'lib, uni maqsadi muallifning ishlanmalari bilan tanishish, o'qitish va ta'limning turli usullari hamda texnologiyalari bo'yicha amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirish va amaliyotda qo'llashdir. Bu yangi texnologiya va usullar hamda ishlanmalar bilan tanishish imkoniyatidir. Samarali tashkil etilgan mahorat darslari barcha ishtirokchilar uchun g'oyalar generatoriga aylanadi. Bunda quyidagi afzalliklarga ega: amaliy tajribani o'tkazish shakli (amaliy yo'nalish); o'qituvchilar o'rtasidagi interfaol muloqot shakli; barcha ishtirokchilarning faol mustaqil ishlarini tashkil etish shakli [9]. Shu bilan birga quyidagi imkoniyatlarga ega: o'z pedagogik mahoratini oshirish yo'llarini izlashda faol bo'lgan o'qituvchi sifatida: faol o'qituvchi o'zining o'qitishga yondashuvi haqida fikr yuritadi, o'z faoliyatini yangilash yo'llarini topadi va individual o'qitish uslubiga zamonaviy ish uslublari hamda shakllarini uyg'unlashtiradi; ma'lum bir harakatlarni algoritmini bajaradigan passiv o'qituvchi faol kognitiv faoliyatga ixtiyoriy ravishda kiritiladi [10].

Ushbu imkoniyatlarni hisobga olgan holda, tadqiqot doirasida mahorat darslarni tashkil etishni ikki xil usuldan foydalanish asosiy pedagogik shart sifatida taklif etiladi: offlayn va onlayn. Offlayn shakldagi mahorat darslari mashg'ulotlarda va to'garaklarda tashkil etish lozim. Onlayn shakldagi mahorat darslari esa talabalarning darsdan tashqari vaqtlarida foydalanish kerak.

4) Mashg'ulotlarda interfaol shakl va usullardan foydalanish. Ushbu pedagogik shartga amal qilish asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining nafaqat mashg'ulotlarda, balki mustaqil ishlarini tashkil etishda ham samarali hisoblanadi.

O'qitishning interfaol usullarining samaradorligi nafaqat fanga qiziqishning ortishi, balki tanqidiy fikrlash, muloqot ko'nikmalari va hamkorlikda ishlash qobiliyatini rivojlantirishda ham namoyon bo'ladi. Interfaol o'qitish usullarining ajoyib afzalliklaridan biri ularning materialni o'zlashtirishni yaxshilash qobiliyatidir. O'qitishning interfaol usullarini afzalliklarini hisobga olgan holda, undan foydalanishda raqamli ta'lim vositalarini qo'llash asosida quyidagi usullardan foydalanish pedagogik shart sifatida taklif etilmoqda: mini-tadqiqot. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilishni, uning asosida o'z g'oyalarini asoslash yoki rad etish uchun faktlarni tanlashni hamda o'z nuqtai nazarini himoya qilishni o'rganadilar; keys usuli (vaziyatlarni tahlil qilish). Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari amaliy muammolarni hal qilish uchun nazariy bilimlarni qo'llashni o'rganadilar, hissiy ishtirok tufayli material yanada samarali o'zlashtiriladi; aqliy hujum. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari guruh muammo yoki vazifani hal qilish uchun g'oyalarini ishlab chiqadi, ularni tahlil qiladi va eng samaralarini tanlaydi; loyiha usuli. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari qo'yilgan muammoni o'rganadilar va uni hal qilish uchun o'z tavsiyalarini ishlab chiqadilar.

5) Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mustaqil ishini zamonaviy raqamli vositalar asosida tashkil etish. Ushbu pedagogik shart bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining o'zini-o'zi tashkil etish ko'nikmalarini, muammolarni hal qilishga ijodiy yondashish, ma'lumotlarni izlash, tahlil qilish va tizimlashtirish qobiliyatini rivojlantiradi hamda muayyan talaba uchun mos bo'lgan topshiriqni bajarish tezligini tanlashga imkon beradi, bu bajarilgan ish sifatiga ijobiy ta'sir etadi.

Raqamli ta'limni imkoniyatlarini hisobga olgan holda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mustaqil ta'limni tashkil etish uchun quyidagi yondashuv va vositalardan foydalanish pedagogik shart sifatida taklif etiladi: ta'lim platformalari. Ushbu platformalar turli onlayn kurslar yaratish,

test o'tkazish, ta'lim oluvchilar faoliyatini kuzatish va boshqalarga imkon beradi. Bularga misol sifatida Moodle, Google Classroom va Courseralarni keltirish mumkin; virtual sinflar. Zoom va Microsoft Teams kabi vositalar ma'ruza va seminarlarni real vaqtda o'tkazishga yordam beradi. Shuningdek, ta'lim oluvchilarga materialni ko'rib chiqish va uni yaxshiroq saqlashga imkon beruvchi sinfni yozib olish xususiyatlarini taklif etadi; interfaol o'quv materiallari. Elektron darsliklar, videodarslar va simulyatorlar o'quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali tashkil etish imkonini beradi. Ular talabalarga materialni yaxshiroq tushunishga va olingan bilimlarni amalda qo'llashga zamin yaratadi; gamifikatsiya. Mustaqil ta'lim jarayonida o'yin elementlaridan foydalanish (ballar, darajalar, mukofotlar va musobaqalar tizimi) bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining o'quv jarayonida faol ishtirok etishga undaydi va ularning motivatsiyasini oshiradi; qaytarilgan sinf xonasi. Bu o'quv modeli bo'lib, unda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari uyda videodarslar va boshqa manbalardan foydalangan holda yangi materialni o'rganadilar, auditoriyada esa amaliy topshiriqlarni bajaradilar va murakkab masalalarni muhokama qiladilar; moslashuvchan ta'lim. Mustaqil ta'lim jarayonini individuallashtirish uchun sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish. Moslashuvchan ta'lim tizimlari bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining faoliyatini tahlil qiladi va ularga bilim va ko'nikmalar darajasiga mos keladigan topshiriqlarni taklif qiladi; mustaqil ishlarni nazorat qilish uchun veb-saytlar va onlayn muhitlardan foydalanish. Bu bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilariga istalgan vaqtda professor-o'qituvchi va tengdoshlari bilan fikr-mulohazalarni yuritish imkonini beradi.

6) Tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirish. Ushbu pedagogik shart bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilariga muammolarni nostandart yechimlarni izlash va ularni amalga oshirish bosqichiga olib chiqish imkonini beradi. Shuning uchun

mashg'ulotlarni tashkil etishda ilmiy-tadqiqotga asoslangan o'qitish texnologiyalaridan foydalanish lozim.

Ilmiy-tadqiqotga asoslangan o'qitish texnologiyasi – ta'lim oluvchilar tomonidan kognitiv va amaliy muammolarni qo'yish hamda mustaqil ravishda ijodiy yechish yo'li bilan ta'lim beruvchining o'quv va kognitiv faoliyatini tashkil etishga qaratilgan harakatlari tizimi bo'lib, bunda ta'lim oluvchilar tadqiqotning barcha yoki ko'p bosqichlarini bosib o'tadilar. L.V.Zankovning fikriga ko'ra, tadqiqot qobiliyatlarini "ta'lim oluvchilarning bilim faolligiga intilishi, o'z oldiga qo'yilgan vazifalarni taqqoslash, tahlil qilish va mustaqil hal qilish qobiliyatidir".

Bu kabi vazifalar asosida oliy ta'lim muassasalarida tadqiqot mavzusini tanlash ko'pincha kasbiy o'zini-o'zi belgilash asosida amalga oshiriladi. Bu bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy va mustaqillikka undaydi, ularda tahlil qilish, taqqoslash va o'z xulosalarini chiqarish qobiliyatini rivojlantiradi. Tadqiqot ko'nikmalarini rivojlantirish mashg'ulot vaqtida ham, mustaqil ta'limida ham amalga oshiriladi va standart tomonlarini belgilangan shaxsiy, mavzu va meta-mavzu natijalarini ishlab chiqishga qaratilgan. Shaxsiy omillarga o'zini-o'zi rivojlantirish, o'zini-o'zi boshqarish va o'zini-o'zi hurmat qilish kiradi. Tartibga soluvchi ma'lumotlar bilan ishlash, modellashtirish va talabalarining muammolarni hal qilishning samarali usullarini tanlash imkonini beradi. Bunda kommunikativ faoliyat o'qituvchi va tengdoshlari bilan ta'lim sohasidagi hamkorlikni rejalashtirishni, nutq faoliyatini og'zaki va yozma shaklda amalga oshirishni o'z ichiga oladi [11].

Xulosa. Shunday qilib, tadqiqot doirasida taklif etilayotgan pedagogik shartlarga amal qilish asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy fanlarga oid motivatsiyasini va ijodiy qobiliyatini oshirishga, tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirishga hamda kognitiv fikrlashini va kasbiy kompetentligini rivojlantirishga erishiladi.

ADABIYOTLAR

1. Mirsanov U. M. Uzluksiz ta'lim tizimida dasturlash texnologiyalarini o'qitish metodikasini takomillashtirish // Pedagogika fanlari doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan dissertatsiya. – Navoiy, 2023. – 332 b.
2. Шарапова Г.В. Иммунология фанини ўқитиш самарадорлигини оширишда электрон таълим ресурслардан фойдаланиш методикасини такомиллаштириш (педагогика олий таълим муассасалари мисолида) // Педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) илмий даражасини олиш учун тайёrlangan диссертация. – Тошкент, 2022. – 153 б.
3. Боротко Н. М. В пространстве воспитательной деятельности. Волгоград: Перемена, 2001. – 400 с.
4. Андреев В. И. Педагогика: Учебный курс для творческого саморазвития. Казань: Центр инновационных технологий, 2000. – 124 с.
5. Баженова Н. Г., Хлудеева И. В. Педагогические условия, ориентированные на развитие: теоретический аспект // <file:///C:/Users/User/Downloads/pedagogicheskie-usloviya-orientirovannye-na-razvitiye-teoreticheskiy-aspekt.pdf>
6. Поварова Л. В. Практико-ориентированный подход в профессиональном обучении // Инновационные педагогические технологии: материалы XI Междунар. науч. конф. (г. Казань, февраль 2021 г.). – Казань: Молодой ученый, 2021. – С. 38-40.
7. Ракитов А.И. Прогноз развития науки и технологии в России на период до 2025 года // Вестник РАН. – М., 1998. – № 8. – С.746-753.
8. Дедюхина А. А. Педагогические условия формирования информационной компетентности будущих учителей начальных классов // Теория и практика образования в современном мире : материалы I Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, февраль 2012 г.). – Т. 2. – Санкт-Петербург : Реноме, 2012. – С. 280-284.
9. Латыпова Е.А. Мастер класс – современная форма повышения профессионального мастерства педагогов. Рекомендации, - Нефтекамск, 2012 – 19 с.
10. Филатова Н. И. Методика организации и проведения мастер-класса педагогом // Актуальные вопросы современной педагогики : материалы VIII Междунар. науч. конф. (г. Самара, март 2016 г.). — Самара: ООО "Издательство АСГАРД", 2016. — С. 266-268.
11. Валеева Э. Б. Формирование и развитие исследовательских умений учащихся в урочное и внеурочное время с применением инновационных технологий образования // Молодой ученый. – 2020. – № 20 (310). – С. 563-565.